

Könyvtárak és információs rendszerek Közép- és Dél-Afrikában

Kelet-, Nyugat- és Dél-Afrika könyvtárai és információs szolgáltatásai az afrikai függetlenséggel egyidősek. Harminc év elteltével e könyvtárak és információs szolgáltatások általában a hanyatlás és a zűrzavar állapotában vannak, az országok prioritásai között hátul kullognak, és a kormány, ha egyáltalán áldoz rájuk, nem szívesen teszi. Az információs szolgáltatások és a könyvtárak fejlődése Közép- és Dél-Afrikában nem tartozik a sikertörténetek közé.

A könyvtárak és információs rendszerek helyzete Közép- és Dél-Afrikában

Alig található olyan afrikai állam, ahol vannak országos információs szolgáltatások, nemzeti könyvtár, és a tudományos közösséget ellátó információs központok. Szembeötlő a fejlett, integrált információs infrastruktúra hiánya. A nemzeti könyvtárakat, a számítógépes adatközpontokat, archívumokat a közművelődési és vidéki könyvtárakkal, közösségi forrástájékoztató központokkal, tájékoztató és tudományos információs központokkal összekötő integrált információs infrastruktúra az ország idegrendszere. Az e rendszeren áramló ismeretanyag az a létfontosságú nedv, amely a megújulást és a növekedést serkenti. E nélkül Közép- és Dél-Afrika országai olyanok, mint a test idegpályák nélkül: érzéketlen, mozdulatlan, képtelen arra, hogy érezzen, és alkalmazkodjon a változásokhoz.

A modern kormányzat zökkenőmentes és hatékony működése sem képzelhető el fejlett és integrált információs struktúra nélkül. A kormányzati tevékenység valamennyi mozzanata információt – bár eltérő típusú információt – igényel.

A közművelődési könyvtárak, a természet- és társadalomtudományi információs hálózatok arra szolgálnak, hogy a társadalom megfelelő szegmensei számára információs szétáramló, -elosztó hálózatként működjenek. A fejlett információs infrastruktúrához egy sor olyan országos, központi intézményre is szükség van, amely információgyűjtéssel foglalkozik. Az elosztó és a központi információs intézmények együttesen tekinthetők *nemzeti információs rendszernek*. A nemzeti információs rendszer olyan bonyolult egész, amely több

alrendszerből áll, és valamennyi alkotóeleme a többivel összehangoltan szerveződik és működik.

A nemzeti információs rendszerek központi elemei a következők:

- *Nemzeti könyvtár és dokumentációs központ:* az ország dokumentumtermésének gyűjtője, amely egy fedél alá gyűjti össze mindazokat a dokumentumokat, amelyekre a belföldi kutató és fejlesztő, tudományos és intellektuális tevékenységekhez szükség lehet.
- *Országos szakinformációs központok* az alábbi területeken: természettudományok, műszaki tudományok és ipar, orvostudomány, mezőgazdaság, üzleti élet és pénzügyek, jog, oktatásügy stb. A gazdaság és a társadalom mindegyike lényeges területeit megfelelő technikai szinten álló szakinformációs központoknak kell szolgálniuk.
- *Az információcsere országos központja*, amely a telefonközpont-hoz hasonlóan működik ezen a területen. Összeköti a hasonló érdeklődésű természet- és társadalomtudósokat, támogatja az információcsere nem dokumentációs csatornáit, pl. a szimpóziumokat, szemináriumokat, konferenciákat.
- *Országos szabványügyi intézmény*, amely a természet- és műszaki tudományok, az ipar és az orvostudomány, a kiadványok és az információs szolgáltatások közös minimumait vagy a szabványosítás példájaként elfogadott megnyilvánításokat, minőségeket, eljárásmodokat és mérési egységeket szabványosítja.

Az afrikai könyvtárosok általában a kormányzati támogatás hiányáról panaszkodnak. Ezt tekintik a gyenge információs rendszerek, a szegényes gyűjtemények, az elégtelen fizikai feltételek és források, az alacsony bérek, a szakképzett személyzet hiánya, következésképpen a kudarc oká-

nak. Mások szerint az ok a nyugati könyvtári és információs szolgáltatások nagybani átültetése Közép- és Dél-Afrikába, majd e nyugati modellől való további függés, tekintet nélkül az afrikai használók igényeire [1]. Én nem ezeket tekintem egyedüli fő okoknak. Közép- és Dél-Afrika nem rendelkezett a könyvtári és információs tervezéshez szükséges alapvető információkkal, és nem voltak olyan könyvtári és információs rendszermodellek, amelyekből tanulni lehetett volna. Közép- és Dél-Afrikában nem voltak könyvtári és információs szolgáltatásokra vonatkozó szabványok sem.

Közép- és Dél-Afrika országai is számos, a többi fejlődő országgal közös problémával küzdenek. Ezeket tetézi még néhány kedvezőtlen feltétel – természeti, történelmi, politikai hátrány –, amelynek több káros következménye van.

1. Gazdasági problémák és politikai instabilitás

Világszerte gazdasági recesszió tapasztalható ugyan, ezt azonban Közép- és Dél-Afrika szenvedni meg leginkább. E terület számos országában a nemzeti valuták gyengülése következtében a gazdasági élet szinte megállt. Közép- és Dél-Afrika országait (Angola, Burundi, Csád, Etiópia, Lesotho, Libéria, Mali, Mozambik, Niger, Ruanda, Szomália, Szudán, Uganda, Zaire stb.) éhínség, elsivatagosodás, polgárháborúk vagy etnikai vilongások sújtják. Ezek az országok folyamatos gazdasági válságban és politikai bizonytalanságban élnek [2]. A legtöbb közép- és dél-afrikai ország feudális és katonai uralom alatt állt és áll. Ennek következtében a kormányok korlátozó gazdasági intézkedésekre kényszerülnek, ami leértékelésekhez és a valuta szigorú ellenőrzéséhez vezet, megszorításokat hoz az import-export tevékenységben, a létesítmények fenntartásában stb. Nagymértékben romlott az egyéni, intézményi és vállalati vásárlóerő; csökkentették a könyvtárak és más információs szervezetek kormányzati és intézményi költségvetését. Ugyanakkor az áruk és szolgáltatások előállítási költségei megnöttek, a könyvek és a tudományos folyóiratok pedig megfizethetlenné váltak. Közép- és Dél-Afrika országainak gazdasági helyzete és jövője nemcsak sötét és elkeserítő, hanem annyira szánalmas, hogy a világ fejlett országainak segítségével kiált. A könyvtárak és információs rendszerek jövője több mint borús, ha nem következnek be drasztikus gazdasági lépések és alapvető reformok.

2. A kormány nem ad prioritást az információügy fejlesztésének

Az afrikai kormányok figyelme a mezőgazdaságra és élelmiszer-termelésre, a vízellátásra, az egészségügyre, az oktatásra, de leginkább a katonai szolgálatra összpontosul. Nem ritka, hogy fel sem ismerik, milyen hatással van az információ a

társadalmi és gazdasági fejlődésre, és alig szentelnek figyelmet annak, mekkora jelentősége van az információellátásnak és az információ hozzáférhetősége növelésének a könyvtárak segítségével [3]. Az afrikai kormányoknak be kellene látniuk, hogy az információ jelentős nemzeti erőforrás, és az országos információs rendszer kialakítása alapozná meg az egészséges növekedést és fejlődést.

3. Nincs jó információs politika és kötelempéldány-szolgáltatás

Jelenleg úgy tűnik, nincs szisztematikus vagy átfogó politika a könyvtári és információs szolgáltatásokra. A politika irányvonalainak pontos meghatározása hiányában hajlamosak öncélú intézményeknek tekinteni a könyvtárakat és az információs központokat, nem pedig olyan eszközöknek, amelyek nemzeti célok elérését segíthetnék. A politika alapvető, mert kijelöli az ellátás jellegét és mértékét, és az elerendő távlati célokat. Az információs politika azonban csak akkor lehet hatékony, ha a legmagasabb kormány szinten is elfogadott, ezért összhangban kell lennie az országos fejlesztési politikával és prioritásokkal [4]. Politikailag elfogadhatónak és gazdaságilag kivitelezhetőnek kell lennie. Fontos, hogy a különböző könyvtárakat és információs szolgáltatásokat megfelelő jogalkotás is támogassa [5], ami előmozdíthatná a szükséges pénzügyi, munkaerő- és eszközfedezet előteremtését is. Üdvös volna, ha ezekben az országokban kidolgoznának egy külön könyvtári és információs törvényt (vagyis egy olyan törvényt, amely a közművelődési, felsőoktatási, szakkönyvtárakra stb. vonatkozna), vagy a jogi, pénzügyi és adminisztratív keretek változásához igazítanák őket. Közép- és Dél-Afrika könyvtári és információs szolgáltatásai számára tehát az jelentene előrelépést, ha a jelenlegi politikát felülvizsgálva nagyobb költséghatékonyt érnének el, és kezdeményeznék a megfelelő lépések megtételét, felkészülendő az információs forradalomra.

4. Gyenge szervezeti struktúra

Ezen országok többségében nem hangolják össze a könyvtárak és információs szolgáltatások működését, és nincs egységes szervezeti struktúra. A könyvtári és információs szolgáltatások országos bizottsága (tanácsa vagy igazgatósága) lenne az az irányító szervezet, amely kormányhivatalként felügyelné a nemzeti könyvtárat, és a többi könyvtári szolgáltatást az egyes országokban. A könyvtári és információs szolgáltatások országos bizottsága vagy igazgatósága legyen független szervezet, amely felelős az országok átfogó könyvtári és információs szolgáltatásainak az fejlesztéséért, beleértve a nemzeti könyvtárat is.

5. Hiányoznak az országos szinten szerveződő szolgáltatásokhoz nélkülözhetetlen, megfelelő színvonalú általános kommunikációs eszközök

A kommunikációs problémák egy olyan hatalmas és gyengén fejlett kontinensen, mint Afrika, enyhén szólva elképesztőek. A nagyobb településeket nem köti össze megfelelő, hatékony, modern kommunikációs rendszer [6]. Egyes területek teljesen el vannak vágva a külvilágtól. Más területeket rendszeresen kifelejtene a kommunikációs fejlesztési programokból. Ennek következtében az információ még mindennapi körülmények között sem halad olyan gyorsan, ahogyan kellene, nem is beszélve a vészhelyzetekről. A postai kommunikáció például még mindig nagyon fejletlen. Körülbelül három hetet vesz igénybe, hogy egy Etiópiában vagy Kenyában feladott légipostai levél megérkezzen Szudánba vagy Tanzániába, holott a távolság kisebb, mint Budapest és New York között. A helyzet valamiképp javul, de egyelőre még az országhatárokon belül sem kielégítő. Az összeköttetés a legtöbb országban siralmas; nem volt közvetlen kapcsolat az országok között, illetve országon belül az egyik jelentősebb város és egy másik regionális vagy körzeti központ között. Tekintetbe véve a könyvek postai továbbításának költségeit, és azt az időt, amely alatt a könyvek a külföldi tudományos központokból tengeri úton elérik az afrikai országokat, a könyvtárközi kölcsönzésnek is bizonytalanok a kilátásai.

6. Közép- és Dél-Afrika népességének nagy része félanalfabéta vagy analfabéta

Az afrikai népesség nagy része írástudatlan. Az afrikai kormányok műveltségi programjai javították az írási-olvasási készségeket, de a betűvetést éppen csak megtanult felnőttek közül sokan a megfelelő olvasmányok hiánya miatt ismét visszaesnek az írástudatlanságba. Ennek következtében nem tudják teljes mértékben hasznosítani az információs szolgáltatások tartalmát. A könyvek és az egyéb, idegen vagy helyi nyelvű dokumentumok kiadása gyenge minőségű, az információs központok rosszul vannak ellátva, és nincsenek teljesen kihasználva [7]. A kiadói ipar ezért csak a lakosság olvasni tudó, átlagosan 20–40%-ot kitevő rétegére támaszkodhat.

7. Nyelvi korlátok

A nyelv is olyan tényező, amely gondot okoz az afrikai országokban működő információs szolgáltatások számára. Számos országban az angol és a francia hivatalos és oktatási nyelv maradt ugyan, a népesség nagyobb része azonban csak a különböző törzsi nyelveket beszéli, amelyekből nincs túl sok, de általában fejletlenek, és nélkülözik az írásbeliséget. E néprétegekben általában alig van

igény a kiadványokra, nem alakultak ki olvasási szokásaik, a könyvek, az idegen nyelvek nem jelentenek sokat a számukra. A nyelvi kérdés különben is igen kényes, időnként politikai gondot okoz, és szorosan kapcsolódik a kulturális elnyomás kérdéséhez. Az afrikai kormányok nem kerülhetik el a nyelvi problémák alapos átgondolását [8].

8. A megfelelő infrastruktúra kialakulását gátolja, hogy komoly hiány van szakképzett személyzetben

A jó felkészültségű és hozzáállású személyzet hiányának eredetileg az a forrása, hogy a könyvtárosiskolák programjai gyengék, és nem elégséges a könyvtárakban a munka melletti képzés sem, mert Közép- és Dél-Afrika országaiban gyengék a könyvtárosegyesületek. Ehhez hozzájárul még az is, hogy a könyvtárakból hiányoznak a szakmai folyóiratok, és a legtöbb könyvtáros sohasem jut el nemzetközi konferenciákra, vagy akár regionális szemináriumokra.

Jelenleg több afrikai országban új könyvtárosiskolákat létesítenek, ám ezek többségében csak egy-két főfoglalkozású oktató dolgozik, alig vannak tanulási segédletek, kényszerűen idejét múlt tantervekkel dolgoznak, amelyeket nagy hirtelen másoltak le tengerentúli tantervekről, és amelyeknek összeállításában a könyvtárosegyesületeknek vagy a jövőd munkaadóknak semmi szavuk nem volt [9, 10]. A friss diplomások megfelelő képzéséből nem maradhatnak ki az információs technika használatának alapvető készségei; ugyanez érvényes a könyvtárosiskolák oktatóinak és a könyvtárak dolgozóinak továbbképzésére is. Az információs technika jelenleg csak perifériális szerephez jut a legtöbb afrikai könyvtárban, de eljött az ideje annak, hogy a mikroszámítógép-használat és az adatbázis-kezelés készségei, vagy a műholdas kommunikációs lehetőségek ismerete az általános szakmai műveltséghez tartozzanak, és ne számítanak ezoterikus tudásnak [11].

9. Gondok a könyvtári tervezésben, adatgyűjtésben és -elemzésben

Jelenleg sok afrikai könyvtár és információs szolgáltatás számára nehézséget jelent teljesítményük figyelemmel kísérése, mert vagy nem tartanak nyilván alapvető adatokat, vagy ha nyilván tartják is ezeket, nem elemzik kellőképpen. A helyzet ironiája, hogy az afrikai könyvtárosok gyakran azok közül a tervezők és döntéshozók közül kerülnek ki, akiket büntetésképpen helyeztek e területre azért, mert képtelenek voltak az információt korábbi munkakörükben felhasználni. A könyvtári és információs terület fejlődését veszélyeztető másik gond, hogyan gyűjtsék és elemezzék a fennálló könyvtári és információs helyzetről azokat az ada-

tokat, amelyekre a fejlesztési tervek kidolgozásához szükség van. Például, amikor az afrikai országokban a tervezett könyvtári kiadásokat az írni-olvasni tudók számának emelkedésével akarták összekapcsolni, kiderült, hogy nincs megbízható adat az analfabetizmusról. Ezért a könyvtári előrejelzéseket a népesség egészére vetített egy főre eső kiadással kellett jellemezni. A fejlett országok közművelődési könyvtárakra fordított kiadásaiból nehéz lett volna a helyi feltételek között kiindulni. A falusi közösségek információs igényeinek kielégítése érdekében könyvtárakat kell alapítani faluhelyen is.

A legtöbb közép- és dél-afrikai országban mindmáig nem fordítottak gondot a falusi könyvtárak létrehozására. Nincs szükség arra, hogy minden községnek legyen könyvtára, az a fontos, hogy egy könyvtárhoz hozzáférhessen. Ebben az irányban az első lépés az, hogy a körzeti könyvtárakat olyan eszközökkel lássák el, amelyekkel a vidék elérhetővé válik. Falusi könyvtárakat valóban nem lehet tömegesen létesíteni egy országban, ha nincsenek központi könyvtárak a nagyobb körzetekben. Ezek a körzeti könyvtárak rendszeresen felkeresik a távoli területeket. A falusi és körzeti könyvtárakkal és mozgókönyvtárakkal számos, elszórtan élő lakosságcsoporthoz érhető el. Ezenkívül azokat a vidéki iskolákat is elláthatják, amelyek többségében nincs könyvtár [12].

Egy másik példa a specializált információs központé: ez vállalja azt a feladatot, hogy mindenről tud, amit egy szakterületen kiadnak, gyűjti és elemzi az adatokat, és előfizetőit rendszeresen kiadott összeállításokkal, kritikai szemlékkel, szakbibliográfiákkal és egyéb eszközökkel látja el. Közép- és Dél-Afrikában a szakinformációs központok feladata az, hogy speciális információt nyújtsanak, főleg „zaj” nélkül olyan területeken, amelyek az önellátást, önállóságot és önfejlesztést támogatják. Az afrikai országokban a következő területeken lenne égető szükség szakinformációs központra: alternatív energiaforrások, mezőgazdaság, orvostudomány, bányászat és geológia, közgazdaságtan és ipari kutatások, településtervezés, urbanizáció, oktatáskutatás, erdőszet, tömegkommunikáció és könyvtártudomány. A szakinformációs központok decentralizáltan nyújtják szűk körű szolgáltatásaikat. Többségük egyszerűen csak a saját kiadványait tárolja [13].

Együttműködés könyvtárak és információs központok között

A fentiek (és még számos, itt nem tárgyalt probléma) mélyen gyökereznek Közép- és Dél-Afrikában. Megoldásuk nem lehetséges részleges

és tüneti kezelés révén, hanem a fejlődő társadalmak sajátosságaiból kell kiindulni.

E problémákkal és nehézségekkel csak könyvtárközi együttműködéssel lehet megbirkózni. Legalább három érvet hozhatunk fel amellett, miért elengedhetetlen Közép- és Dél-Afrikában a *forrásmegosztás*, a közös információs hálózatok létrehozása:

- az afrikai országokat a kulturális örökség, a civilizációs fejlődés és társadalmuk szociálpolitikai-gazdasági struktúrája eltérhetetlen kötélekkel kapcsolja össze;
- a fejlődő országok körén belül az afrikai országok külön csoportot alkotnak: fejlesztési programjaik közös szempontokon alapulnak, köztük a problémák és kihívások, melyekkel szembe kell nézniük;
- a forrásmegosztásnak vannak olyan területei, amelyek kizárólag az afrikai kontinens érdekébe esnek.

Még további érvek hozhatók fel a kooperáció mellett:

- az információközvetítés teljességét és időszerűségét javítani lehet, ha a dokumentumot forrásában vagy ahhoz közel dolgozzák fel;
- az értékes források összevonásával elkerülhető a készségek és a dokumentumok fölösleges duplikálása;
- a helyi nyelvi készségek használata előny lehet a dokumentumleírásoknak az egyes jelekre való átvitelekor;
- a rendelkezésre álló információforrásokat, szakértőket és hozzáértést maximálisan lehet hasznosítani.

Az együttműködésnek számos formája lehet: kétoldalú megállapodásoktól multinacionális konvenciókig, informális dokumentum-, program-, adatbázis- és személycserétől nemzetközi vizsgálatokig, szemináriumokig és konferenciáig, a regionális és nemzetközi hálózatok felállításának terveitől a tevékenységek széles köréig terjednek a kooperáció és az integráció elősegítésének eszközei.

A könyvtárosok és informatikusok feladatai

Az afrikai könyvtárosoknak és informatikusoknak vezető szerepet kell vállalniuk az információs infrastruktúra és minden szétosztott vagy centralizált információs szervezet létrehozásában. Tisztában vagyunk azzal, hogy Afrikában az olvasóközönységet főként a tisztviselők, a diákok és a nyilvános vizsgákra jelentkezők adják. Számukra az olvasás a tanulás és az információszerzés gyakorlása. Következésképpen ápolni kell olvasási szo-

Összefoglalás

Közép- és Dél-Afrika könyvtárosai az utóbbi harminc évben azért küzdöttek, hogy meggyőzzék kormányait az országos könyvtári és információs rendszer létrehozásának szükségességéről. Ezekben az országokban egy könyvtáros számára az volt a legnehezebb, hogy elfogadja a változás igen lassú ütemét. Ez nem azt jelenti, hogy nincsenek változások, hanem azt, hogy alig érzékeljük őket, még kétéves periódus alatt sem. Ezt tudomásul kell venni, mert jó gyakorlati ötletekhez is csak kevés támogatást lehet szerezni. Ez a fejlődés realitása. Akkor lesz előrehaladás, ha az összes többi kapcsolódó tényező a megfelelő fejlettségi szintre ér el. Ez a könyvtárak és információs szolgáltatások szempontjából azt jelenti, mindenkinek tisztában kell lennie azzal, hogy egy jobban szervezett könyvtári és információs rendszernek megvan a maga szerepe a nemzetgazdaság fejlődésében. További tényezőkként említhetők az átfogó könyvtári és információs törvények, több szakképzett dolgozó, a pénzügyi források biztosítása, nagyobb együttműködés országos és nemzetközi szinten. Közép- és Dél-Afrikában ezek a feltételek teljesülően vannak. Szakképzettek kerülnek a könyvtári és információs munkakörökbe, és emelik a szolgáltatások színvonalát. Közép- és Dél-Afrika országainak fel kell ismerniük az információs politika nemzeti jelentőségét, ha fogadni akarják, és jól kívánják felhasználni a fejlett országokból érkező tudományos és műszaki információt. Az információ számítógépesítése és az országos és nemzetközi adatbázisok-adatbankok elérése az egyetlen módja annak, hogy Közép- és Dél-Afrika megbirkózzon az információáradattal, és áthidalja a fejlett és fejletlen afrikai országok közötti információs szakadékot.

Irodalom

- [1] AMADI, A. O.: African libraries: western tradition and colonial brainwashing. London, Scarecrow Press, 1987. 205 p.
- [2] BANJO, A. O.: Library and information services in a changing world: an African point of view. = International Library Review, 23. köt. 2. sz. 1991. p. 103-110.
- [3] NWEKE, K. M. C.: A national Information Documentation Centre for Nigeria: some practical considerations. = Information Development, 8. köt. 4. sz. 1992. p. 228-232.

kásaikat, mind a felnőttek, mind a gyerekek esetében. Az iskolás gyerekek, akik az iskolában megtanultak olvasni, a jövő könyvtárhasználói. A múltbeli passzív hozzáállásnak, amikor arra vártak, hogy a használó magától menjen be a könyvtárba, aktív munkával kell kiegészülnie, hogy az információ eljusson a használókhoz. Vagyis a könyvtárosoknak és az információs dolgozóknak missziós útra kell indulniuk, ahelyett, hogy ölbe tett kézzel várnák az olvasókat. Meg kell újítani és bővíteniük kell gyűjteményeiket, hogy az olvasást nemrég elsajátítottaknak is a rendelkezésére állhassanak. A könyvtárosok felelősséggel tartoznak a könyvtárügy jövőjéért az afrikai országokban.

További vizsgálódást igénylő témák

A potenciális használói népesség becsült nagyságától függetlenül lehetetlen olyan könyvtári és információs szolgáltatást biztosítani, amely kielégíti az igényeket, ha nincs megfelelő információ arról, milyen színvonalú az érdeklődés, és mely nyelveken igényelnek szolgáltatásokat. A külföldön előállított információhoz való hozzáférést befolyásoló tényezők, mint pl. az import és a valutaátváltás ellenőrzése, a szállítási költségek és időtartamok, a helyi és külföldi információ terjesztésére szolgáló könyvesboltok, valamint a nemzetközi telekommunikációs eszközök is tanulmányozásra várnak.

Nemzetközi szinten meg kell vizsgálni, milyen segítségre lenne szükségük Közép- és Dél-Afrika országainak ahhoz, hogy a könyvtári és információs szolgáltatások biztosítása kapcsán felmerülő problémákra megoldást találjanak, és meghatározzák, hogyan lehet az új technikát e szolgáltatásokra megfelelően alkalmazni. Vizsgálatok alapján kell meghatározni a szükséges befektetéseket, a személyzet- és épületigényt; a nemzeti erőforrások egyikeként kell megtervezni a könyvtárak fejlesztését; biztosítani kell a társadalom valamennyi szektorában a használók igényeinek kielégítését, különös tekintettel a gyengén látókra és a rokkantakra; ki kell értékelni és fejleszteni kell a könyvtárosképzés helyzetét; meg kell vizsgálni az új technika alkalmazását a könyvtári szolgáltatásokban; a könyvtári és információs szolgáltatások prioritásainak megállapítása érdekében nyomon kell követni a szakmai nézetek alakulását az egyes országokban; a könyvtári és információs szolgáltatásokra vonatkozó terveket meg kell ismertetni a jövő könyvtárhasználókkal.

- [4] GRAY, J.: National information policies: problems and progress. London, Mansell Publishing Ltd., 1988. p. 84–101.
- [5] BOGROVA, I. Y.: Database on legislation relating to national libraries throughout the world. = IFLA Journal, 16. köt. 3. sz. 1990. p. 336–342.
- [6] ZULU, S. F. C.: Africa's several plans for meeting the challenges of information technology in the 1990s and beyond. = Libri, 44. köt. 1. sz. 1990. p. 81–94.
- [7] KEDEM, K. A.: Libraries as partners in the fight to eradicate illiteracy in Sub-Saharan Africa. = IFLA Journal, 16. köt. 4. sz. 1990. p. 447–457.
- [8] CHAVAKA, H.: Reading in Africa-some obstacles. = IFLA Journal, 10. köt. 4. sz. 1984. p. 348–356.
- [9] WISE, M.: Aspects of African librarianship: a collection of writings. London, Mansell Publishing Ltd., 1985. p. 182–199.
- [10] MUSANA, A.: Developing information professionals for the new Africa. = FID News Bulletin, 44. köt. 4–5. sz. 1994. p. 71–77.
- [11] Mc HOMBUR, K.: Which way African librarianship? = IFLA Journal, 17. köt. 1. sz. 1991. p. 26–38.
- [12] KNUTH, R.: Libraries, literacy and development: combined libraries and as an option for developing countries; a brief communication. = International Information and Library Review, 26. köt. 3. sz. 1994. p. 77–89.
- [13] ALEMIE, L.: Special libraries and documentation centres in Ethiopia. = Library Review, 42. köt. 5. sz. 1993. p. 15–22.

Beérkezett: 1995. II. 13-án. Fordította: Orbán Éva

A közművelődési könyvtárak és az Internet

Az Amerikai Könyvtári és Információtudományi Országos Bizottság felmérése szerint:

- a legnagyobb közművelődési könyvtárak 77%-a, a legkisebbek 13%-a van bekötve az Internetbe;
- a kapcsolódás általában meglehetősen kezdetleges: többnyire VT-100-as terminálon keresztül történik, s a közművelődési könyvtárak kevesebb mint 7%-ának van közvetlen kapcsolata;
- egy Internet-kapcsolat évi költsége 108 dollártól (5000 lakos) 14 698 dollárig terjed (több mint 1 millió lakos), a válaszolók 39%-a azonban nem ismeri kapcsolódásának költségeit;
- a könyvtárak 83%-a használja az e-mailt, 69%-uk a Mosaicot és a Gopher-t, 60%-uk a bibliográfiai szolgáltatásokat, s a legkevesebben – 38% – a fájltranszfert;
- az Internet-kapcsolattal rendelkező könyvtáraknak csak 13%-a teszi lehetővé, hogy használói közvetlenül vegyék igénybe ezt a szolgáltatást;
- a könyvtáraknak csak 13%-a nyújt információs szolgáltatásokat a helyi, közösségi hálózaton;
- a közművelődési könyvtárak 37%-ának nincs számítógépe, 46%-uknak nincs külső kapcsolatokkal rendelkező számítógépe.

Az adatok 1495 közművelődési könyvtárnak szétküldött kérdőíveken alapulnak (1148 válaszoló).

/Information Retrieval and Library Automation, 30. köt. 2. sz. 1994. p. 1–4./

A szellemi tulajdonról

Az Association of Research Libraries a következő alapelveket fogadta el a szellemi tulajdonnal kapcsolatban:

- A szerzői jog a közjót szolgálja.
- A kibontakozó új információs struktúrában is meg kell őrizni az 1976-os copyrighttörvény rendelkezéseit a méltányos használatról (fair use), a könyvtárról, s más, idevágó kérdésekről.
- Mint az emberi tudás gyorsan növekvő dokumentumanyagai kezelőinek, a könyvtáraknak és a levéltáraknak teljes mértékben élniük kell a technikai lehetőségekkel, hogy megőrizzék a tudományosság és a kutatás örökségét.
- Nem engedhető meg, hogy az engedélyezési megállapodások érvényesítsék a copyrighttörvényben elfogadott méltányos használatot és könyvtári jogosítványokat.
- A könyvtárosok és oktatók kötelezettsége, hogy felvilágosítsák az információ használóit a szellemi tulajdonról szóló törvényből fakadó jogaikról és kötelezéseikről.
- A szerzői jog nem alkalmazható az USA kormányzati információira.
- Az információs infrastruktúra tegye lehetővé, hogy a szerzők hozzájuthassanak alkotómunkájuk ellenértékéhez, s a szerzői jog tulajdonosai beruházásaik illő megtérülésére számíthassanak.

/Information Retrieval and Library Automation, 30. köt. 2. sz. 1994. p. 10./